

آبونه شرائطی : هریر ایچون
سنه لکی (۲۷۵) آلتی آیلمی
(۱۵۰) خارج ایچون سنه لکی
۳۲۵ غروشدور .

نسخه خاصی ۵ غروشدور .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدور
سنه لکی ۵۲ عددور .

اداره خانه : باب عالی جاده سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلكه موافق آثار مع المثنونیه
قبول اولنور . درج ایدله یین
یازیلر اعاده اولنماز .

الکتابخانه

سیر ( ) ۳۳۰ ۱۳۳

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محزون
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

کچن هفته کی مقاله مزده ايضاح ايتش ؛ سو کنده « مشروطيت » دورينه انتقال ايله شوسوآلي وضع ايتشدک :

« عجا مشروطيت ، اصلاحات و تنظيمات دورينک جسم دولتده آجديني بومهلک رخنه لره چاره ساز اولاييلدي مي ؟ يوقسه ، بو دورک رجالي ده عيني علت طوتوله رق ، عيني سقيم دستورلري تعقيب ايدرك دولت و ملتي دهها مدهش فلا کتله رمي سوروکله دي ؟ »

بوسوآلك جوابي اداره استبداديه نك بيقلمسي ، مشروطيتك تأسيسي خصوصنده بزيوك فدا كارلقلرده بولونان و برخيلي زمان مشروطيتپرور - لرك رئيسي بولونان صدر اسبق مرحوم پرنس سعيد حليم پاشا حضرتلرندن ديكله يلم :

« قانون اساسينك اداره حمديه به نهايت ويره چكي حقه ده كي اميدلر بوشه چي قما دي . قي الحقيقه قانون اساسينك اعلانيه برابر اداره مذکورده رهين اندراس اولدي . فقط مملكتك حصول سعادت حالي ايجون پرورده ايديلن اميدلر تحقق ايتش اولما دي . مجلس مبعوثان عثمانی خاقان مخلوعك كنديسنده تمرکز ايتدريمش اولديني بوتون نفوذ و اقتداره توارث ايتديكندن خاقان جديد اجدادينك تحت سلطنته جلوس ايتديكي زمان مقام سلطنتي اك اساسي واك زياده غير قابل انكار حقوق و امتيازاتندن تجريد ايديلش بولدي . قوة اجرائيه ، مستبد بر پادشاهك بويوندوروغندن نفوذ و اعتباردن معري ، تجربه دن محروم و كنديسنه صورت خود سرانده بخش و اضافه اولونان حقوق و امتيازات مفرطه ني سوء استعماله محكوم بر مجلسك بويوندوروغني آلتنه كچدي . شو وصايت مستبد و تشنت كارانه آلتنده قوة اجرائيه اداره حمديه زماننده كندن دهها دون بدرگه به نزل ايدرك هر طرفده انتظام سزلق و عصيان حصوله بادي اولدي و مملكتك مادي ، معنوي فترت كلييه سوروكلدي . دهها مشروطيتك اوچنجي سنه سننده قائل جالب اندیشه اوله جق بدرجه به واصل اولديغندن بو قائلك نه كي اسبابدن تولد ايتديكي كمال دقتله تدقيق و تحري به لزوم مبرم حس ايديلدي . . باييلان خطباتك ماهيت و وسعتي نهايت الامرا كلاييلدي . بو قائلك باشليجه مسبي مجلس مبعوثان اولديني تحقق ايتدي و كوجلكله طاعيلدي . در حال ايكنچي مجلس مبعوثان اتخاينه باشلاييلدي و نتيجة اتخاينده اولكنه فائق بر مجلس ملي تشكل ايتدي . مجلس جديدك اولكي آجي تجربه لردن استفاده ايده چكي و قانون اساسي ني دهاجدي و محكم اساسلره بنا ايله چكي و اولكي مجلسك ادرا كنه موفق اوله مادي ني اداره مشروطيته بر حيات و فعاليت جديده ويره به موفق اوله چني اميد اولوغشدي . فقط بو بيجاره مملكتك تعقيبدن كري طور ميان مصيبت ، مملكتك بو دفعه ده بك بهالي به مال اولان بر تجربه دن استفاده ايتسه و لك مشروع اميدلرينك حصول پذير اولديغني

بر ما كنه بي تدوير اتمك قوتی الله ايديله بيلور ؟ بونلر وسايط تخريبه دركه خاني سبي و عملدن ، اخلاقدن ، تساند اجتماعيدن اوزاقلاشديرر . آرتق بز بزه قالدقندن ، ايشار مزمه ، حريم مزمه صوقوله جق اغيارك مداخلاتي رفع ايتدكندن صكره ، سربستيلرينك تحديد اولنديغندن بحثله اجني قوتلرينك حميه سندن استفاده به قالقيشان بر قاچ سفيل قادينك ، بش اون وجدانسزه ايمانسز ار كككك آرزولرينه رغبه اساسات اسلاميه به استناد ايدن طريق مليدن انحراف اتمك كمزه بر سبب بوقدر . اوت بالخاصه دار الخلافه من اغيار اشغالي آلتنده جوق فجييع كونلر كچيردي . دشمن سونكوسنه استناد ايدن رداي عصمتي چاك چاك اولمش سفيل قادينلر ، ناموسي و ايمانی سيلمش مردار انسانلر اساسات مزمي ، عنعنات مزمي بيقمق ، اخلاق نامنه ، فضيلت نامنه ملتده نه قالدسه هيسني محو اتمك ايجون اللرندن كافي ياپديلر . فقط له الحمد بو ظلمت كونلري نور نصرتله تاريخه قاريشدي . تيمدي هر شيدن اول بنيه اجتماعي مزده آجيلان رخنه لري تعمير ، اخلاق مزمه ، اجتماعي مزمه قونولان بومبارلي ضرر سز حاله كتيرمك مجبور ينده يز . سنه لردن بيري مدهش بر سقوطله تردياته كيدن اجتماعي مزمي قورتارمق ايجون شهبه بوقدر كه ينه سنه لره مساعي به لزوم واردر .

تكمال تدريجي قانونك اجتماعي نتايجي ده نظر دفته آلته رق بو مساعينه رهبر ، پيشوا اوله جق بر تشكيلاته محتاجز . ايلك ايش ، عنعنات مزمي ، اجتماعي مزمي ، اخلاق مزمي دوشمش اولديغني حال ترديدن صافيت اصليه سنه ارجاع ايده چك (اجتماعي) بر مؤسسه نك اساساتي وجوده كتيرمك در . اساساً دنيا نك هر طرفده بوقيل جمعيتلر موجوددر . يابانچي محيطلر ايجون بو بر احتياج ايسه بزم ايجون احتياجاتك جوق فوقنده بر حيات مسئله سيدر . بناء عليه اقتصادي ، علمي ، مادي انكشافات مزمك اوزي ، ملي ، مسندي اولان رضانت اجتماعي مزمي تا مين ايدم چك بويله بر مؤسسه بي قورمق بو كونك اك مهم بر ايشيدر . بالطبع مسلمانلر كنديلرينه دوشن بو وظيفه نك ايفاسنده اهمال و تكاسل كوستره چك دكلردر .

حسن مکت

مشروطيت دورنده

توركياني اسلامدن اوزاقلاشديرمه حر كتلي

دين اسلام اساساتي اوزرينه تشكل ايتش اولان توركياني اوروپا هيئت اجتماعي خريستيانيه سنه ياقلاشديرمق مقصديله وقوع بولان حر كاتك دولتك تمللر ني ناصيل صار صديغني ، ملتك نميزات و سجاياي اصليه سني نه صورتله وهنه اوغراتديغني ، الحاصل مملكتك حيات اجتماعي و سياسي سنده نه مدهش فترتله ، بحرانلر حصوله كتيرديكني

وقوع بولان تجاریدن دها زیادہ حائر اہمیت اولان شو صوک تشبث دیگر تجاریدن زیادہ بادی مصاب اولدی . [۱۰]
 بوقدر مساعینک ، بوقدر اصلاحات و تجدداتک هیچ بر فائده بی
 انتاج ایتھمسی ، بالعکس مصیبت و فلا کثیریمزی آرتدیرمسی ، دولت
 و ملتیمزی دها الم بروضعیتہ القا ایتھمی عجبا نہ دندرد؟ مرحوم مشارالیه
 بونک دہ جوانی و یربورلر:

« بونجه مساعیمزک بویله علی الدوام دوچار عقامت اریلسی مملکتی طریق
 تجدد و اصلاحاتہ ادخال ایچون یاریم عصرلق بر زماندن بری تطبیق و اتخاذ
 ایتھس اولدیغمز احوالک محض خطا اولدیغندہ شہہ بر اقامبور .

شو خطای مشنوم مملکتک حصول سعادت حالی ایچون ساده جہ
 اوروپا قوانینی متلرینک ترجمہ ایدیلسی و بونلرک بزده قبول و تطبیق
 ہانہ سبلہ بعضاً تحریفی کافی اولہ جنی حقندہ بزده موجود اولان
 قاعتمزدرد . مثلاً اصول عدلیمزی اصلاح ایچون فرانسنہنک
 یعنی بزم ہیئت اجتماعیمزہ اصلاً مقیس اولمایان اصل و منشأی ایلہ حالت
 روحیہ سی ، عادات و تعاملاتی ، سویہ عرفان و مدنیتی پک متخالف
 بولونان و بناً علیہ احتیاجاتی پک کثیر و متنوع برہیئت اجتماعیک
 اصول عدلیہ سی قبول ایتدک . فرانسنہنک اصول عدلیہ سی حالت
 و مکملتی ایلہ بزہ جذب ایتدی و بو اصولک بزجہ قبولی ایچون کافی
 کورولدی . حال بوکہ هیچ کیمسہ بو اصولک فرانسنہنہ هیچ بر صورتلہ
 بکنزہ مہین بزم کی بر مملکت ایچون موافق اولوب اولیہ جنی
 دوشوغدی . معارف عمومیہ مزی اصلاح ایچون دخی بنہ تمامیلہ
 بویولده حرکت ایتدک . بالطبع اللہ ایدیلن نتایج دہ دہامضر اولدی .
 غایت قیمتدار بروقت ، بردہ بر قاج نسللر ضایع ایلدکن صوکرہ بونجه
 فدا کارلقلرک اختیاریلہ وجودہ کلن شیئی بوزمق مجبوریتندہ بولونیورز .

بوقدر نتایج معکوسہ دن صوکرہ غیری اورا سیدرکہ تجارب
 و عمل سلیمہ منافی اولان بو اصول بنہ اعتباردن دوشمہ مش کورونیورہ
 بزم شمدی بہ قدر هیچ بر اصلاحات اجرانسنہ موفق اولہ مایشمز
 دائماً بزجہ یا یلمسی مضر اولان و یا خود یا یلمسنہ امکان اولمایان شیلری
 یا بق ایستہ مش اولقلغمزدن نشأت ایتشدرد . ایستہ اصل سبب بکانہ
 بودر . بزم اک مکمل واک مقتدر عناصردن استفادہ ایدہ مایشمز
 (اصلاحات) نامی آئندہ لایقطع مملکتہ ادخال ایدیلن بدعات
 و تجددات ابلہانہ دن استمدادہنک امکانی اولمادینی حالہ الذای عنصر مزی
 بونلری تطبیقہ مجبور ایدرک سی و غیرتلمرینک ایحا ایدیلسنندرد .
 چونکہ مجددلریمز انسانلرک قوانین و نظامات ایچون دکل ، بلکہ
 قوانین و نظاماتک انسانلر ایچون وجودہ کثیریلش اولدینی حقیقتی

[۱۰] مشروطیت - ایکٹیوی طبعی - صحیفہ ۷ - ۹ - تاریخ طبعی ۱۳۳۵
 برنجی طبعی ۱۳۲۹ دہ در .

کورمسنہ مساعده ایتدی . ایکٹیوی مجلس مبعوثان اجتماع ایدر ایتز
 بر ضربہ ناکہانی ابلہ طاغیلدی و بوبدحت مملکت اک آچی فلا کتیرہ
 دوشدی . حال بوکہ قانون اساسینک اعلانی نہ قدر امیدلر و خیاللر
 او یاندیرمشدی . اعلانیہ ہرکس غایہ خیالیسنک حصول پذیر اولدینی
 ظنندہ بولومشدی .

حیاتک اوتوز سنہ سی اک زیادہ ماحی اخلاق برادارہ مستبدہ
 آئندہ ، کچیرمش اولان بزلر بو سایندہ حر انسانلر ، فضیلت پرور ،
 عقیف و مستقیم افراد زمرد سنہ واصل اولہ جنز ظنندہ بولندق .
 قانون اساسینک احوال اجتماعیہ و سیاسیہ و اقتصادیک مزی آقشامہ
 صباحہ تغیر ایتک قدرت اعجاز نامسی حائر اولہ جنفی ، ذلیلانہ اولان
 اختلافات داخلہ مزی بزہ اونوتدیرہ جنفی و جملہ مزی یالکنز وطن
 عثمانیک شان و عظمتی تخیل ایدر بویوک و نجیب عالمہ عثمانیہ حالندہ
 مزج و توحد ایلہ جکنی امید ایتشدک .

حیفا کہ دها ایلک سنہ دن اعتباراً بوطانلی امیدلر ، بو کوزل تخیلر
 اوچوب کیندی . قانون اساسیمزک بزہ بخش و تأمین ایتدیکی حقوق
 و سربیتی ، ادارہ حمیدیہنک درجہ نہایندہ توسیع ایتھس اولدینی بوتون
 سوا اعتیاد ایتیزی بی محابا استعمال ایتکلکمزدن باشقہ برنمرہ و یرمدی .
 اجتماعی نقطہ نظر دن بونلرک تأثیری آنجق اصول و عادات ، صنوف
 و طبقات اجتماعیک ہب بردن رفعی یعنی ہرج و مرج تام حصولی
 صورتندہ تخیل ایتدی . اک مترقی و مسعود ملتلر درجہ سندہ احراز
 حقوق ایتک داعیہ طفلانہ سی بزہ مدعیانمزدہ ایلری کوتوردیکہ
 کوتوردی و حرص اشتہامزی آرتدیرمش اولدیغندن احوال اقتصادیہ مزی
 بزہ ہر زماندن زیادہ تحمل فرسا کوروندی .

ہرکس دها زیادہ نائل حضور و سلامت اولہ ییلہ جکی امیدندہ
 بولومشکن بالعکس عمومک فقدانی حضوری تزیاد ایتھس و ہرکس
 کندینسی اسکیندن زیادہ فنانہ معروض قالمش بولدی . چونکہ
 ہرکس جرأت و تجاوزینی آرتدیرمش اولدی . ہرکس بکدیگری
 بی محابا اضرارہ قیام ایلدی .

ملیت مجادلاتی ، قومیت استرقاباتی کیندیکہ آرتہرق مشترک برغایہنک
 وجودینی ایحا ایلدی . دونکی جا-وس و مرتشیلر باشمزہ حریت پرور
 کسبیلدیلر . ایشسز و کوزہ عادی بر اوقات حقوق عوامک مدافع
 شدیدی اولدی . عاجز مرتکب مأموردہ حرارتلی بہ لیتقہ جی کسبیلدی .
 کویا کہ بوتون مملکت اوزرندن برجت روزکاری وزان اولیوردی .
 ایستہ بودقمہ دخی ضربیلر طرزندہ نائل تجدد اولمق خصوصندہ کی
 تجربہ مزی موجب تالم اولاجق بر صورتندہ ہبا اولدی . شیمدی بہ قدر

هیچ بر زمان آ کلايه مامشردر . بر فرانسزه صور و کز که : ا کر فرانسه رجال حکومتی قومشولری بولونان انکلیزلرک قوانین و نظامانی تطبیقه قالدیشه جق اولورلر ایسه فرانسه نك حالی نه اولور ؟ بوکا جواباً : « فرانسه نك موجب محوی اولور ، دییه جکنده شه یوق . چونکه فرانسه نك مجرای طبیعی انکشافی یوزمش اولورلر . و بناء علیه آنی بر موت محققه محکوم ایلمش اولدقلری بلا تردد سویلرلر .

ایشته کورولیورکه بوتون فالفلرک اصل و منشای بر در : یعنی قوانین و مؤسسات اجنبیه نك قبول و ادخالیه مظهر تجدد و ترقی اولمقلغمز لزومه بزجه قناعت حاصل ایلمک خطاسیدر . » [۱]

کورولیورکه تنظیماتده اولسون ، استبداده اولسون ، مشروطیتده اولسون ، حاصلی هانکی دورده اولورسه اولسون ، زده بر زمرة واردرکه بونلر ملتک اجتماعاتی ضربیللاشدیرمق ایچون مختلف شکللرده صحه دن صحه یه آتلا یوب طور مقدمه درلر . بونلر ایسه دیکشدرر کی شکلدن شکله کیزرلر . فقط روحلری اصلا دیکشمز . وصف میزلی ثابتدر : ضرب برست ! بعضاً آچقندن آچیفه ضربیللاشمقدن بحث ایدرلر . بونک اظهارنده محذور کوردکلری زمان اوکا معارض کورونورلر ، موداده کی صفقی اکتساب ایدرلر . فقط افکار و حرکتلری تدقیق ایدیکز ، روحلرنده غرب پرستلکک بوتون زنده لکیله یاشادیفنی آ کلار سکز . چونکه بونلرک سرمایه عرفانلری ، حوله معلومانلری غربکدر . اگر غربک مؤسسات و نظریاتی حکمدن اسقاط ایده جت اولورسه کز اونلرک علمی ده صفره منجر اولمق تهلککسی واردر . حال بوکه او ، مثلاً علمای حقوقدن ، یا خود معارف و تربیه متخصصی ، یا خود دهات اجتماعیوننددر . اما هانکی حقوق ، هانکی معارف ، هانکی اجتماعات طبیعی یا فرانسز ، یا انکلیز ، یا آلمان . کنديسنه بونلردن بجه قالدیشه جق اولورسه کزایشی در حال مغالطیه بوغار . عرفانک ، اجتماعاتک وطنی بوقدر ، دیر ؛ معهود نظر به لری سرده باشلار . کرک حقوقی ، کرک تربیه جی ، کرک اجتماعاتی بر جوق فرنک اسملری از برله مش ، فرنک نظر به لری بلله مشدر . اونلری اورتیه دوکر و « بو علمدر ، بونک خارجنده سوز سویله مز » دیر . دهها فضله اعتراض ایده جک اولورسه کز النده متعدد تمغال واردر : شریعتی ، مرتجع ، مستبد ... بونلردن برنی در حال یابیشدرر . آریق او وقت مسئله علم کرسیسندن ضابطه اوطه سنه انتقال ایدر .

ایشته بزم مشروطیتی علمی حقوقک ، تربیه و اجتماعات متخصصلرینک مملکتده - کندی تعبیرلیله - یاراتدقلری مؤسسولر ، تنظیم ایتدکلری قانونلر هب بو علمی و اجتماعی (!) طریقله وجود

[۱] مشروطیت - صفیحه ۱۰-۱۳ ایکنجی طبعی

بولدی . ملتک احوال اجتماعیه و روحیه لری ، عادات و عغه لری ، تفکر و تصوراتلری ، مبادی و تلقیات حقوقیه لری اداره صرفیه ایله دیکشدرمک دنیا نك زه سنده کورولمشندر ؟ الرنده کی کتابلر : « قانونلر خلقک احوال روحیه و اجتماعیه سنه ، اراده و تمایلاته او یغون اولمق ضروریدر . » دیدیکی حالده اونلر بوتون خلقی صرف کندی قفالرینه ، کندن فر نکلشمش تصورلرینه کوره یوروتمک ایسته دیلر . عدلی اولسون ، معارفه متعلق بولونسون ، بوتون اجرا آنلری یانغیندن مال قاچیرجه سنه وقوع بولدی . حال بوکه باشقه مملکتلرده بر شینی برندن او یانمق ایچون قیامتلر قویار ، بوتون ارباب علم و تفکر نقطه نظر لری اورتیه قویار ، غزبه لر اومسئله حقنده کمال سربسقی ایله بیان مطالعاتده بونلور ؛ خلقک آرزوسی ، احتیاجاتی ، تمایلات روحیه سی کمال اهمیتله نظر دقه آتیر ؛ حتی بعض مملکتلرده طوغرودن طوغرویه خلقک افکار و آراسته مراجعت اولنور ؛ اوندن صکره ملتک احوال روحیه و اجتماعیه سنه اک او یغون شکل هانکیسی ایسه اوقبول اولنور . یعنی خلقک آرزو و اراده سی بر قانون مخصوصله تثبیت اولور . بزم مشروطیت برور حقوقی لری ، اجتماعاتیلر ایسه کندی سقیم تصورلرینه کوره بر « حال جدید یاراتمق » ایسته دیلر ؛ اقشام دوشوندکلری فرداسی قانون شکلنده ملته تبلیغ ایتدیله . اما قانونلرله تحول و تجدد یایمق ، انتظام اجتماعی بی نخل و حکمت تشریعه مخالف ایمش ؛ اولسون « العوام کالهوم » خلقک آرزوسنک ، اراده سنک نه حکمی وار ؟ اونلر حقوق و اجتماعات متخصصلریدر ا بوتون خلق بر آره یه کلسه اونلر کی دوشونه مز ، تصور ایده مز ، بر انقلاب اجتماعی وجوده کتیره مز ؛ یعنی (یکی حیات) یارانه ماز ! « انقلاب اجتماعی ، یکی حیات » دیدکلری ده غربک متفسخ حیات اجتماعیه سندن باشقه بر شی دکل .

بونلرک بر قسمی ده تنظیماتیلرک علیهنده بولوندی . فقط شوراسنی آیرمق لازمدرکه بو علیهدارلق غربک قوانین و مؤسساتی تقلید ایتدکلرندن طولانی دکل ایدی . جسارت مدنیه کوستروبده قرون وسطی یادکلری اولان اسکی مؤسساتی دفته و تماماً قالدیرمادقلری ایچون تنظیماتیلری تنقید ایدیورلردی :

« بیک سنه اولکی عرب حقوق فلسفه سندن ، بالذات عرب حقوقدن ملهم اولان شرعی تشکیلات و قانونلرک الهی بر مشروطیت و صداقتله تطبیق ایدلکلری زمانلر چوقدن یکمشدی . لزومسز وقوری بر تعصب حالی الان جاهلجه اعتقادله (کلخانه خط هایونی) نك نشر و اعلانه قدر محافظه اولونان بو شرعی تشکیلات و قانونلری عصری بر دولت قورمق ایسته ین ، دولتک تجدد اولان احتیاجاتی تام بر قناعت ایله ادراک ایدن ، بو بوک دیمکه شایان فداکارلر اقتحام ایدیلن تنظیماتیلر حکمدن اسقاط ایدرک الهی دوره نهایت ویردیله زده زمانلر حقوق فلسفه سنک ، حقوق تاریخک معطیلری موجبنجه یکی بر تشکیلات وجوده کتیره مه مشلردی . بکر منجی عصرده حالا وحالا شرعی محکمه لک وجودی عفو اولونماز بر جرمدی . بر مملکتده ایکی محکمه

عصری اجتماعیاتی تمامیه تأسیس ایدمه مشلردی . اصلاحات و تنظیماتی نقصان بامشلردی .

یالکز شوراسنی قید ایتمک اقتضا ایدرکه مشروطیتی تأسیس ایدن حریتپرورلرک بلا استثنا هبسی بوفکرده دکل ایدی . ایچلرنده بوتون ملته برار مملکتی فلاکت سوروکلرین بو احوالدن متأثر اولانلر بک چوقدی . لکن اونلر هیچ بر قدرت و نفوذ مالک دکلدی . بریکلر خصوصی بر زمره ، بر طائفه ایدی : مشروطیت ، یا خود ملیت پرورلرک برده سنه بورومش غرب پرستلر ایدی . کیت کیده بوتون نفوذ و درنی اللربنه لچیره رک شخصی دوشه نچلرینی ، فرنگلشمش تصورلرینی موقع فله قومیه تشبث ایتمشلی . بو حرکتلری هیچ شبهه یوق که تمامیه فضولی ایدی . عینی مذهب سیاسی نکلر هان اکثر منتسبلری اونلرک افکار و تصوراتنه معارض ایدی . حال بوکه اونلر هیئت عمومی نکلر شخصیت معنویه سی نامه حرکت ایدیورلردی . و بو بوزدن مملکتته متبادلاً سیاسی واجتماعی مناسرت تخمیری صاحبیورلردی . بالطبع بو ، بر تغاب ایدی . و بو تغاب یالکز سیاسی دکلدی . دها زیاده اجتماعی ایدی ، که تغلب بو نوعی دنیانک هیچ بر برنده کوزوله مشدی . اداره عرفیه آئنده انقلاب اجتماعی یا یلق ایسته ندیکنی بر اونلرده کوردک ، برده بولشه و بکلرده . بر ملتک احوال اجتماعی سی جبراً دیکشدریمک طبیعته قارشلی یورومکدن باشقه برشی دکلدر . ایسته هب اوچیلغینلقلرک نتیجه سیدرکه ملتک احوال ماده و معنویه سی بک الیم و فجع برشکلر کیرمش اولدی .

بک اعلا آکلاشیلیورکه مشروطیت دوری تنظیمات دستورلرینی دها اساسلی و جذری صورتده تطبیق ایدن ایکنجی بر تنظیمات حرکتی شکلنه کیرمشلی . مجادله ، آنکلهاردک دیدیکی وجهله ، عینی مجادله ایدی : « هیئت اجتماعی اسلامیه بی هیئت اجتماعی خرستیانییه یا قلاشدریمق ، یعنی اسلامدن اوزا قلاشدریمق ! اورتده کی مانع بی (دینی) بوستون ازاله ایدرک حکومتی عالم خرستیانیته اولدینی کی قوانین دینی نکلر تاثیراتدن آزاده لایک برحاله کیریمک ! » برنجی دوره کی تنظیماتلر بر درجه بر قدر خلق اغبرار و انفعالندن چکیندکلی ایچون برنجی دستوریه تمامیه تطبیقه جسارت ایدمه مدکلری حالد مشروطیت دورنده کی تنظیماتلر بوجسارتی کنیدلرنده کورمشلر و جذری تطبیقاته باشلامشلردی . شو قدر که زمان مساعده ایتمدیکی ایچون تمامیه تطبیقه موفق اوله مادیلر . وضعیتده بویوک بر تحول حصوله کلدی . آناتولینک اورتده سنده بوستون باشقه ماهیتده بر ملت مجلسی شکل ایتدی و عنایت عقله ملتک زمام مقدراتی اله آئدی .

اشرف ارباب

ناصل اولوردی ، بر دولت که حقوقی کندی طوغورماز ، قانونه کوکدن ایتمش ، دیکشه من ، دیردی . او ، اصلا بر دولت دکلدی .

« عصرک حقوقی فلسفه سنده غایه ، زمانمیزک حقوق و ذهنیتدن ملهم قانونلرک تطبیق ایدی . بویله ایکن بر ناصل اولورده بیک سنه اولکی (ربانی حقوق) ایله توزیع عدالت ایدمه بیلیردک ؟ »

« کذلک تنظیمات بر معارف مؤسسه سی حصوله کیریمش ایدمه مکتبلری دینک نفوذندن تمامیه تجرید ایدمه مشدی . بو خصوصده (جذری) حرکتده بولونمیه ، ایچی کوکندن حل ایتمک موفق اوله مشدی . مدرسه لرک تاثیراتی مملکتده حالا باقی ایدی . بیکرمنجی عصرده مکتبلریمیزک روحانی وظائفی تعلیم ایله اشتغال ایتمی عصرک ترقیاتی اوکونده مدھش کبائرلر ایدی ، معارف بو کون آرتیق بر علم مسئله سی اولمشدی . دینی تحصیل مملکتک اشخصالاتنده عامل اوله مازدی . منحصرأ مادیات اوزرینه مبتنی عصر حاضرده آرتیق مکتبلری تمامیه (لایک - لادینی) بر حاله قومق ایجاب ایدردی : مملکتده ایکی معارف اولمازدی . مدرسه ذهنیتی حالا یا شایوردی . ایسته تنظیماتلر بو مسئله یوده اساسلی بر صورتده حل ایدمه مشلردی .

« صوکره ملتک حیات اجتماعی سی ده قرون وسطانی ایدی : قادین حالا ارککک اسارتنده ایدی ! خرستیان عادتندن باشقه بر شی اولیان تستر رعایت ایدیوردی . حال بوکه عصر حاضرده قادین حیات اجتماعی یه اشتراک ایتمشلی . قادینک اودق طیشاری چیقمی ، ارککلر اوموز اوموزه کیتمی ، ذوق و آهنگ ایتمی اقتضا ایدردی . صوکره تیارو بیکرمنجی عصرک تربیه اوچلریدی ! خلقک ذوق بدیسی انکشاف ایتدیرمک لازمه مدیت ایدی . . . . »

ایسته او غرب پرست زمره مشروطیت دورنده ده بویله سویلیور و بو دستورلر کوره اجرا آئده بولونیوردی . اداره عرفیه آئنده انقلاب اجتماعی پایوردی . محاکم شرعی بی مشیختدن آلور ، فتواخانه بی اهمیتدن اسقاط ایدیوردی . تربیه دینه اساسی اوزره اجرای تدریساتده بولونیور ، دییه اوقاف مکتبلرینی سد ایدیوردی . مکتبلردن دینک نفوذنی قالدیریوردی . قادینی ستره حجابدن تجرید ایدیوردی . مملکتده ایشسز کوجسز بر چوق کنجلر اولدینی حالد حسیات اسلامیه برغماً قادینلری نظارتلر طولدوریوردی . یعنی تنظیماتلرک اکیسک بر اقدینی ، خلقک انفعالندن چکیندیکی ایچون یا په مادینی اجرا آتی بونلر اکیسک ایدیوردی . هله صوک زمانلرده او قدر چیلغنجه سنه اجتماعی انقلاب در دینه دوشمشلردی که بر آز دها اجرای حکم ایدمه بیلسه لردی دین ایله حکومتک تفریقی رسماً اعلان ایدمه جکلر ، شیخ الاسلامی هیئت وکلادن اخراج ایدمه جکلر ، دولتک دینی دین اسلام اولدینی ، حکومتک احکام شرعی بی اجرا ایله مکلف اولدینی قیدینی بیله قانون اساسیدن قالدیرمه جکلردی . یعنی بکن مقاله ده ایضاً ایتدیکمز (آنکلهارد) ک برنجی دستورینی تطبیق ایدمه جکلردی .

ایسته بونلر تنظیماتلر بون نقطه دن اتهام ایدیورلردی . تنظیماتلر جذری بر صورتده حرکت ایتمه مشدی . قرون و سلطانک مؤسسات و تلقیاتی ، عرب حقوق و قوانینی ، عرب اجتماعی نامنی و بر دکلی مسلمانانی بیقه مامشلردی . عصری حقوقی ، عصری معارفی ،